

Adroddiad Lle Llais 2025

Darlun o Ynys Môn gan Ddisgybl yn Ysgol Parc y Bont, 2025.

Awdur yr Adroddiad: Paula Wood, Prifysgol Wrecsam.

Prif Ymchwilydd: Yr Athro Alec Shepley, Prifysgol Wrecsam.

Tabl Cynnwys

Rhestr o Dalfyriadau	2
1. Crynodeb Gweithredol	3
2. Cyflwyniad	4
2.1. Trosolwg o Lle Llais	4
2.2. Nodau a dull gweithredu	5
2.3. Methodoleg	6
3. Lle Llais	7
3.1. Demograffeg	7
3.2. Y Mannau lle Mae Plant yn Byw	9
4. Digwyddiad Lle Llais	12
4.1. Ymgysylltu'n Greadigol â Diwylliant a Threftadaeth	13
4.2. Yr hyn a ddysgodd plant am Ynys Môn	19
4.3. Defnyddio Dulliau sy'n Ystyriol o Drawma	24
5. Casgliad	28
Ymchwil yn y Dyfodol	28
6. Cyfeiriadau	30

Rhestr o Dalfyriadau

ACE	Profiadau niweidiol yn ystod plentyndod
LRA	Ardaloedd Llai Gwydn
LSOA	Ardal Gynnyrch Ehangach Haen Is
PMP	Llwyfan Map Cyhoeddus
TrACE	Trawma a Phrofiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod
WFGA	Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015
WG	Llywodraeth Cymru
WIMD	Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru
WU	Prifysgol Wreccsam

1. Crynodeb Gweithredol

Mae'r adroddiad hwn, sydd wedi'i lywio gan ymchwil, ar gyfer Llwyfan Map Cyhoeddus Lle Llais 2025 yn rhoi cipolwg cynhwysfawr ar effaith ystyrion a chadarnhaol y prosiect ar lesiant plant sy'n byw ar Ynys Môn. Mae prosiect Lle Llais yn enghraifft flaenllaw o sut mae ennyn diddordeb plant yn niwylliant, treftadaeth ac iaith Cymru, trwy weithgareddau sy'n ymwneud â'r celfyddydau a byd natur, yn datblygu gwybodaeth, sgiliau a chyfalaf cymdeithasol a diwylliannol i ddylanwadu'n gadarnhaol ar deimladau o berthyn a lles. Mae'r prosiect yn hyrwyddo dull sy'n seiliedig ar le ac sy'n meithrin diwylliant, treftadaeth a'r Gymraeg, a hynny mewn modd gweithredol. Roedd Lle Llais 2025 yn brosiect dwyieithog a fabwysiadodd ddull tosturiol a chynhwysol.

Daw'r data mewnwelediad sy'n llywio'r adroddiad gan 253 o blant o 8 ysgol ar Ynys Môn, yr oedd pob un ohonynt yn cymryd rhan mewn weithgareddau'n ymwneud â'r celfyddydau a byd natur a oedd yn ystyriol o drawma gyda Beirdd Cymru a Mapwyr Platfform Mapiu Cyhoeddus ym mis Gorffennaf 2025. Mae'r adroddiad yn ystyried sut mae plant yn teimlo am y lleoedd lle maen nhw'n byw, a hynny drwy ddadansoddiad cynhwysfawr o ddata meintiol ac ansoddol sy'n seiliedig ar le. Mae'r data hwn yn tynnu ein sylw at anghydraddoldebau sy'n seiliedig ar le ar draws proffil cymhleth cymunedau ar Ynys Môn lle mae plant yn byw.

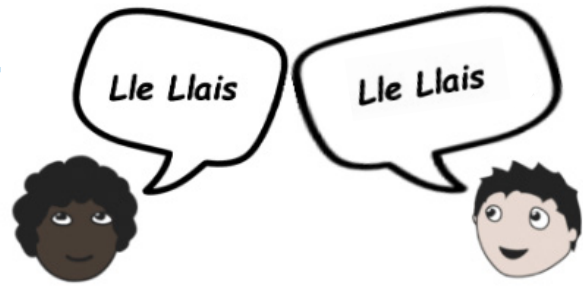
Mae'r adroddiad yn manylu ar y ffordd y gwnaeth gwaith ymgysylltu yn Lle Llais ddatblygu cysylltiadau ystyrion a feithrinodd lesiant cymdeithasol a diwylliannol ac mae'n datblygu dealltwriaeth o hyn yn seiliedig ar le. Mae'r adroddiad yn rhannu dealltwriaeth ddyfnach o'r anghydraddoldebau o ran lle pan ystyriwn y budd a gafodd plant o'u hymgysylltiad â Lle Llais. Mae canfyddiadau'r adroddiad yn datgelu cipolwg pwysig ar sut mae lleoedd a'r amgylchedd yn ffactorau pwysig o ran ymdeimlad plant o berthyn. Mae'r iaith emosiynol a ddefnyddiodd plant i ddisgrifio Lle Llais yn dangos bod y prosiect wedi cael effaith gadarnhaol ar eu diogelwch emosiynol, gan ddatblygu teimladau o berthyn, a hunaniaeth ddiwylliannol.

Mae ein canfyddiadau'n darparu tystiolaeth o berthyn aml-ddimensiwn ar draws lle, byd natur, amgylchedd, cymuned, diwylliant, treftadaeth ac iaith. Mae'r canfyddiadau hyn yn rhoi dealltwriaeth inni o'r hyn y mae perthyn yn gymdeithasol a diwylliannol yn ei olygu i blant trwy hunaniaeth gyfunol falch sy'n seiliedig ar le, yn ôl casgliadau'r adroddiad. Datblygodd dulliau sy'n seiliedig ar drawma gysylltiadau perthynol ystyrion a oedd yn meithrin teimladau plant o berthyn, hapusrwydd, caredigrwydd a llesiant. Mae'r amgylchedd naturiol y cynhaliwyd prosiect Lle Llais ynddo, a'r dulliau sy'n ystyriol o drawma a ddefnyddiwyd ar gyfer ymgysylltu, yn rhan ganolog o deimladau plant o gysylltedd.

2. Cyflwyniad

Mae'r adroddiad hwn, sy'n seiliedig ar ymchwil, ynghylch y prosiect llwyddiannus, sef Lle Llais (Man y Llais) 2025, a ariannwyd gan Hwb ACE Cymru, a ariennir gan Lywodraeth Cymru ac a letwyd gan Iechyd Cyhoeddus Cymru,

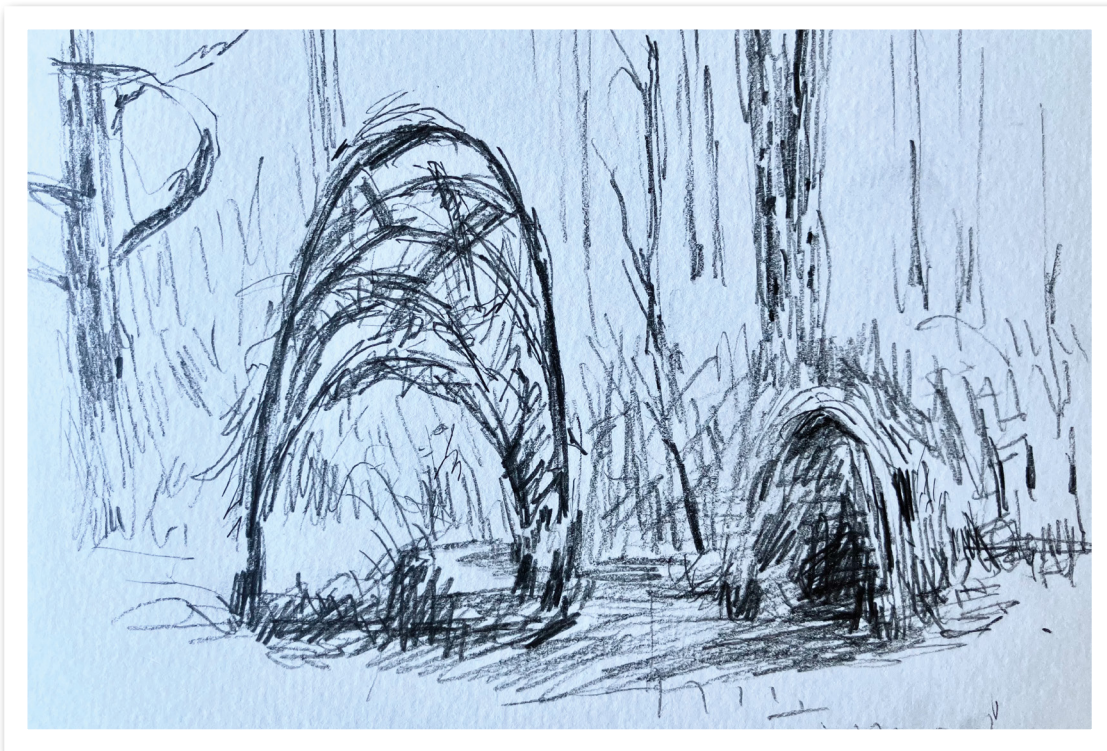
yn cynnwys data sy'n darparu tystiolaeth o'r cyrhaeddiad demograffig a'r effaith ar blant sy'n byw ar Ynys Môn. Deilliwyd prosiect Lle Llais o'r Llwyfan Mapiâu Cyhoeddus (PMP), sef prosiect ymchwil dan arweiniad Prifysgolion Caergrawnt, Caerdydd a Wrecsam, gyda'r prif nod o wneud y manau lle mae pobl yn byw nawr ac yn y dyfodol yn well i'r bobl sy'n byw yno (PMP, 2023). Mae prosiect Lle Llais yn enghraifft flaenllaw o sut y gall cefnogi plant i ymgysylltu â diwylliant, treftadaeth ac iaith Cymru, trwy weithgareddau sy'n ymwneud â'r celfyddydau a byd natur, ddatblygu gwybodaeth, sgiliau a'r cyfalaf cymdeithasol a diwylliannol i sbarduno newid economaidd ac amgylcheddol (Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, 2015). Trwy hynny, bydd modd galluogi'n weithredol ddull sy'n seiliedig ar le ac sy'n gweithio tuag at gyflawni Cymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu.

Drwy gydol yr adroddiad hwn, dangoswyd sut mae plant yn teimlo am le a pherthyn, a hynny drwy ddadansoddi data meintiol ac ansoddol a ddeilliodd o brosiect Lle Llais 2025. Ar ben hynny, mae'r adroddiad hwn yn dangos tystiolaeth o effaith gadarnhaol gwaith ymgysylltu â threftadaeth ddiwylliannol gyda Beirdd Cymru trwy ddulliau sy'n ystyriol o drawma. Mae'r adroddiad yn manylu ar sut y datblygodd yr ymgysylltiad hwn gysylltiadau ystyrlon a gyfoethogodd lesiant cymdeithasol a diwylliannol plant sy'n byw ar Ynys Môn.

2.1. Trosolwg o Lle Llais

Mae prosiect Lle Llais 2025 wedi bod yn fenter leol sy'n ymgysylltu'n ddiwylliannol ar gyfer ysgolion ledled Ynys Môn, Gogledd Cymru, a hynny drwy ymgysylltu â Beirdd Cymru yng ngwarchodfa natur Niwbwrch. Roedd y prosiect wedi'i gynllunio o amgylch pum gweithgaredd gwahanol a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur, wedi'u cefnogi gan GeoMôn, Seawatch Môn, ac ymarferwyr natur a chelfyddydau Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Gogledd Cymru, a darparodd brofiad creadigol a diwylliannol i blant. Gan ddefnyddio'r cysyniad o ystafell grwydro wledig, cafodd casgliad o strwythurau a fu'n cynrychioli gwyddiau eu cyd-ddylunio gan blant o Ynys Môn ar gyfer y prosiect Lle Llais cyntaf yn 2024. Comisiynodd y PMP strwythurau'r gwyddiau gan Piers Taylor o Invisible Studio Architects ac Owen Pearce o Pearce+. Deilliodd y cysyniad o weithdy chwarae creadigol a gynhaliwyd yn Ucheldre yng Nghaerdydd, a oedd yn ymgysylltu â phlant a phobl ifanc lleol mewn cydweithrediad â The Onion Collective. Defnyddiwyd y gwyddiau'n llwyddiannus i gasglu 'atgofion, gobeithion a threftadaeth' (Pearce, 2024) yn greadigol yn ystod y prosiect ac fe'u defnyddiwyd eto i gysylltu treftadaeth ddiwylliannol â bywyd dinesig trwy gyfranogiad mewn gweithgareddau a fu'n seiliedig ar y celfyddydau creadigol a byd natur. Lleolwyd y gwyddiau fel man cartref Lle Llais 2025 ar Draeth Niwbwrch. Mae'r mewnwelediadau a ddefnyddiwyd i lywio'r adroddiad yn cael eu pennu gan weithgareddau allweddol y prosiect a'r fethodoleg ymchwil a fabwysiadwyd.

Darlun o Wyddiau Lle Llais gan Alec Shepley, 2025.

2.2. Nodau a dull gweithredu

Prif nod prosiect Lle Llais 2025 oedd dyfnhau ein dealltwriaeth o ymlyniad plant i le trwy ymarfer creadigol, treftadaeth ddiwylliannol, naratifau sydd wedi'u gwreiddio, ac iaith, gyda'r nod o ysbrydoli a meithrin cymdeithas fwy tosturiol a theg. Roedd amcanion y prosiect yn gofyn am waith ymgysylltu â phlant mewn lleoliad naturiol, a fu'n ystyriol o drawma ac yn seiliedig ar y celfyddydau a byd natur, er mwyn casglu data ystyrlon a fyddai'n darparu tystiolaeth o effaith y gwaith ar lesiant y cyfranogwyr.

Roedd bwriad i greu dulliau ymgysylltu gyda chynhwysiant ac amrywiaeth wrth eu gwraidd yn rhan ganolog o'r prosiect. Ar gyfer hyn, datblygwyd dulliau sy'n ystyriol o drawma gan aelodau o dîm y PMP gan ddefnyddio arweiniad a chymorth gan ymgynghorydd cynhwysiant pwrpasol. Roedd tîm y PMP yn cynnwys ymarferwyr nodedig ym maes y celfyddydau yng Nghymru a ddefnyddiwyd fel Beirdd, a gafodd eu dewis i arwain y gwaith o ddatblygu a chyflawni gweithgareddau ymgysylltu treftadaeth ddiwylliannol Lle Llais 2025 a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur, a mapwyr PMP medrus a fu'n cefnogi'r gwaith o ddarparu'r prosiect. Cafodd pob un ohonynt hyfforddiant mewn dulliau sy'n ystyriol o drawma a chawsant y dasg o gymhwyso'r dulliau hyn am y tro cyntaf wrth ddylunio a chyflwyno Lle Llais 2025.

Yn yr adroddiad hwn, rydym wedi cynnal adolygiad cynhwysfawr o weithgarwch prosiect Lle Llais 2025 i fanylu ar gyrhaeddiad, cyfranogiad ac ymgysylltiad plant. Ar ben hynny, mae safbwyntiau athrawon sy'n cymryd rhan, Beirdd Cymru, a Mapwyr PMP yn cyfrannu mewnwelediad i brofiadau ysgolion a fu'n cymryd rhan yn y prosiect. Mae llenyddiaeth adolygedig, sydd wedi'i hintegreiddio drwy gydol yr adroddiad, yn ystyried yr wybodaeth bresennol sy'n gysylltiedig â'n hymgysylltiad â phlant, ac yn ehangach, dulliau sy'n ystyriol o drawma. Mae'r adroddiad hwn yn gwreiddio ein canfyddiadau i fframio bwriad a phwrpas Lle Llais 2025. Rhoddwyd cymeradwyaeth ar gyfer yr ymchwil hon gan Is-bwyllgor Moeseg Ymchwil Prifysgol Wrecsam; mae ein hymchwil yn glynu wrth y canllawiau hyn.

2.3. Methodoleg

Defnyddiwyd dyluniad ymchwil dull cymysg dilyniannol esboniadol i archwilio amcanion y prosiect a galluogi mewnwleidiad dwfn trwy driongli data ansoddol a meintiol. Cynlluniwyd fframwaith y prosiect hwn i ddarparu set ddata gynhwysfawr sydd wedi'i strwythuro dros dair cam;

Cam	Gweithgaredd
Cam 1	Gweithgaredd ystafell ddosbarth seiliedig ar le cyn Lle Llais
Cam 2	Ymgysylltiad creadigol a threftadaeth ddiwylliannol Lle Llais
Cam 3	Gweithgaredd ystafell ddosbarth yn yr ysgol ar ôl Lle Llais

Cafwyd data meintiol gan ddefnyddio mesur swyddogol Llywodraeth Cymru (LIC) o amddifadedd cymharol ar gyfer ardaloedd bach yng Nghymru, sef Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru (MALIC) 2019, i gasglu data seiliedig ar le yng nghamau 1 a 3. Darparwyd data cod post gan ysgolion gan ddefnyddio cardiau post Lle Llais, lle gofynnwyd i blant ddisgrifio'r ardal lle maen nhw'n byw gan ddefnyddio geiriau a/neu luniau. Nodwyd yr ysgolion a oedd yn cymryd rhan fel porthgeidwaid i'r gweithgaredd hwn a oedd wedi'i lywio gan ymchwil, gan fod yr holl ddata yn ddiennw. Mae dadansoddiad o'r data meintiol wedi rhoi proffil MALIC i'r astudiaeth hon ar gyfer y grŵp o ddisgyblion a gymerodd ran yn Lle Llais 2025.

Cardiau post cyn ac ar ôl digwyddiad Lle Llais, 2025.

Yna casglwyd data ansoddol ym mhob un o'r tri cham i hwyluso mewnwleidiadau dwfn ac ystyrion i deimladau plant am le yn y cam cyntaf, cymryd rhan mewn gweithgareddau creadigol a threftadaeth ddiwylliannol yn yr ail gam, a'r hyn a ddysgon nhw am Ynys Môn yn y trydydd cam. Deilliodd y data ansoddol a ddefnyddiwyd i lywio'r adroddiad hwn o sgysiau gydag athrawon, myfyrodau gan y tîm PMP, ac arsylwadau, dogfennau a recordiadau o brosiect Lle Llais. Roedd y cynllun dulliau cymysg dilyniannol esboniadol hwn yn rhoi modd i set gynhwysfawr o ddata gael ei chasglu a'i defnyddio fel y llinell sylfaen i archwilio sut mae ymgysylltiad o ran treftadaeth ddiwylliannol greadigol â lle, a weithredir trwy weithgareddau Lle Llais sy'n ystyriol o drawma, yn effeithio ar lesiant y plant sy'n cymryd rhan.

3. Lle Llais

Gan adeiladu ar brosiect cyntaf Lle Llais yn 2024, mae prosiect Lle Llais 2025 wedi darparu menter greadigol a diwylliannol a roddodd gyfle i blant ymwneud â'r amgylchedd i ysgolion ledled Ynys Môn. Daw'r mewnwelediadau sy'n llywio'r adran hon o'n hadroddiad gan 253 o blant, 8 ysgol, ac ymgysylltiad mewn 5 gweithgaredd dysgu creadigol a diwylliannol gwahanol a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur. Rydym wedi defnyddio'r data hwn i fanylu ar gyrhaeddiad demograffig y prosiect, gwaith ymgysylltu â phlant, a'u teimladau o le a pherthyn. Rydym hefyd yn ystyried yr adborth a'r safbwyntiau gan athrawon a thîm cyflwyno Lle Llais y PMP i helpu i lywio ein casgliadau ar gyfer yr adroddiad.

3.1. Demograffeg

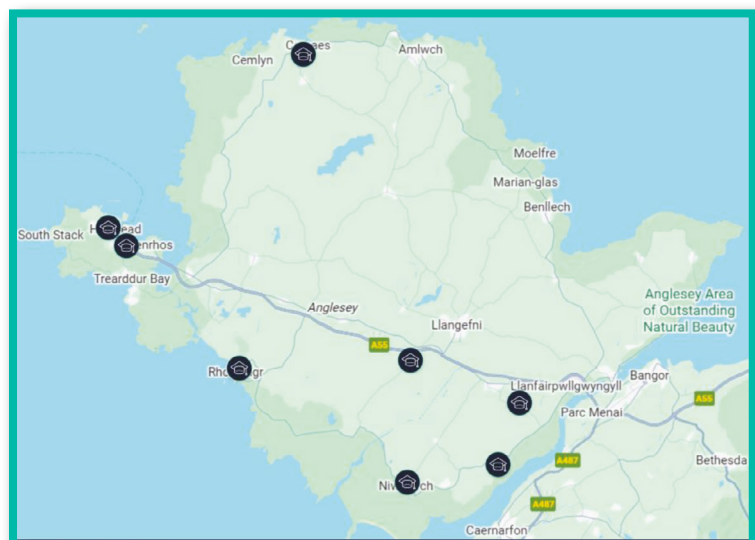
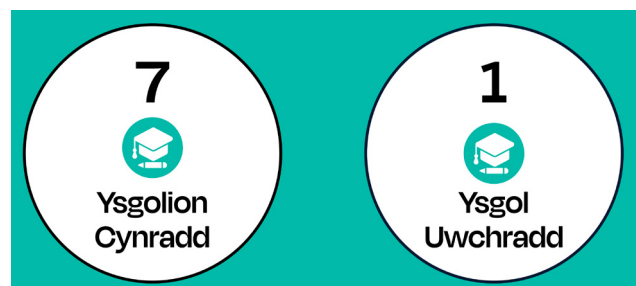
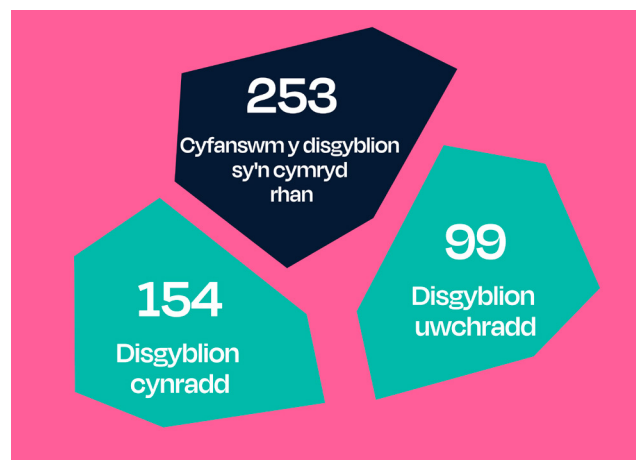
Cymerodd cyfanswm o 253 o blant a phobl ifanc ran ym mhrosiect Lle Llais 2025; roedd 154 yn ddisgyblion oedran ysgol gynradd, a 99 yn ddisgyblion uwchradd ym mlwyddyn naw. Cymerodd wyth ysgol ar draws ardal awdurdod lleol (ALI) Ynys Môn ran ym mhrosiect Lle Llais 2025. O'r wyth ysgol hyn, roedd saith yn ysgolion cynradd, ac un yn ysgol uwchradd. Mae'r ysgolion wedi'u lleoli ar draws yr ynys ac maen nhw wedi'u rhestru isod:

Ysgolion Cynradd:

- Ysgol Brynsiencyn
- Ysgol Henblas
- Ysgol Cemaes
- Ysgol Gymraeg Morswyn
- Ysgol Rhosneigr
- Ysgol Parc y Bont
- Ysgol Santes Dwynwen

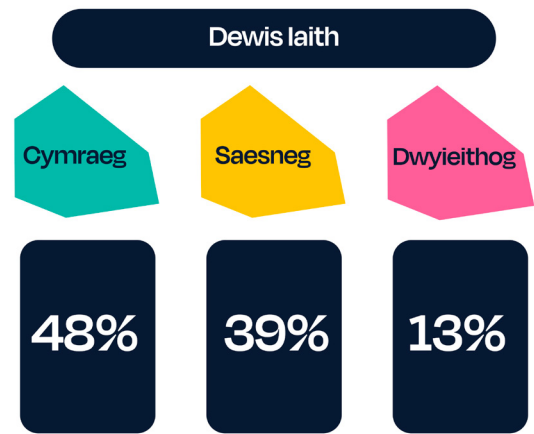
Ysgol Uwchradd:

- Ysgol Uwchradd Caergybi

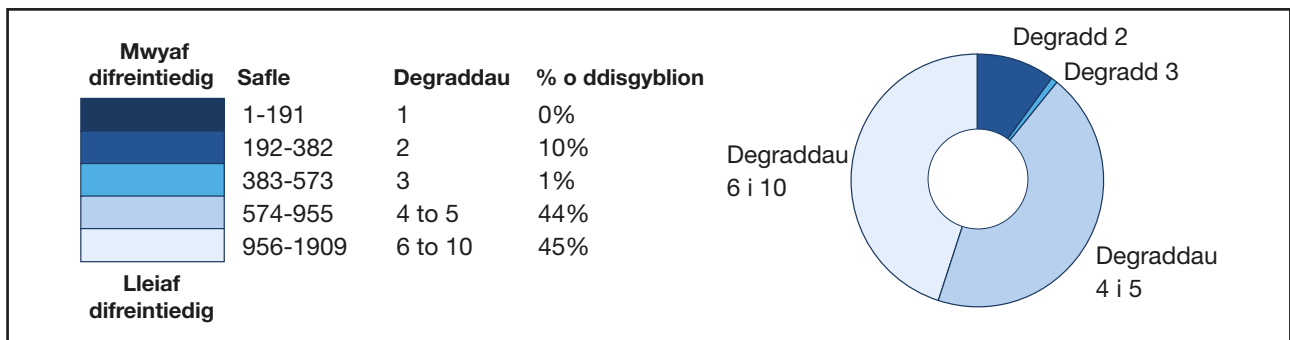

Lleoliad daearyddol yr ysgolion a gymerodd ran, Lle Llais 2025.

Roedd Lle Llais 2025 yn brosiect dwyieithog a fabwysiadodd dull tosturiol a chynhwysol i ennyn diddordeb pob plentyn yn iaith, diwylliant a threftadaeth Cymru. Yn ein hadroddiad, rydym yn ystyried dewisiadau iaith plant oedran ysgol gynradd trwy ddadansoddi eu gwaith creadigol. Yn ôl ein canfyddiadau, gwnaeth 48% o'r plant oedran ysgol gynradd ddewis defnyddio'r Gymraeg, gwnaeth 39% ddewis y Saesneg, a gwnaeth 13% fabwysiadu ymagwedd ddwyieithog at eu gwaith. Roedd plant oedran ysgol gynradd a oedd yn byw mewn ardaloedd sydd wedi'u nodi fel rhai gwledig yn defnyddio'r Gymraeg yn bennaf i ddisgrifio eu lle, tra bod plant o ardaloedd mwy trefol yn defnyddio'r Saesneg a dulliau dwyieithog. Ar ben hynny, roedd plant sy'n byw yn ardal Degradd 2 yn fwy tebygol o ddefnyddio'r Saesneg nag eraill.

Gan ddefnyddio mesur LIC o amddifadedd cymharol ar gyfer ardaloedd bach yng Nghymru, y MALIC (2019), a data codau post a ddarparwyd gan ysgolion cynradd, rydym wedi proffilio'r plant oedran ysgol gynradd a gymerodd ran yn Lle Llais 2025 i ddeall cydestun lle, ymgysylltiad a llesiant yn yr Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is (LSOAs) lle maen nhw'n byw. Mae'r ffigur isod yn dangos y proffil hwn.

Proffil amddifadedd y plant a gymerodd ran yn Lle Llais 2025 gan ddefnyddio mesur Llywodraeth Cymru o amddifadedd cymharol ar gyfer ardaloedd bach yng Nghymru

Gan ddefnyddio mesur diweddaraf LIC o amddifadedd cymharol ar gyfer ardaloedd bach yng Nghymru (2019), gallwn ganfod bod y rhan fwyaf o'r plant a gymerodd ran yn Lle Llais 2025 yn byw yn yr ardaloedd yn y deigradd lleiaf o ran amddifadedd ar Ynys Môn (89% o Ardaloedd Degradd 4-10). Ar ben hynny, mae ein data yn cadarnhau bod 10% o'r cyfranogwyr yn byw yn yr 20% mwyaf difreintiedig o'r holl ardaloedd yng Nghymru. Er bod Ynys Môn yn un o ddeuddeg ardal yng Nghymru heb unrhyw ardaloedd o amddifadedd dwfn wedi'u nodi, mae data MALIC yn cyflwyno proffil cymhleth ar draws yr wyth parth o amddifadedd ar gyfer ardaloedd bach (MALIC, 2019). Mae cyfran fawr o'r dirwedd ar draws Ynys Ynys yn wledig. Mae ymchwil yn dangos bod tldi ac amddifadedd yn dod yn fwy gwasgareddig a chuddiedig mewn ardaloedd gwledig (Woods, 2024). Ar ben hynny, mae amddifadedd parhaus mewn Ardaloedd Llai Gwydn (LRAs), fel ardal arfordirol Caergybi, yn arwain at anghydraddoldebau parhaus sy'n seiliedig ar le sy'n dylanwadu'n negyddol ar symudedd cymdeithasol ac economaidd cymharol plant sy'n byw mewn cymunedau arfordirol (BCT, 2023). Felly, mae mabwysiadu dull cymysg o gasglu ein data yn galluogi ystyried ffactorau cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol sy'n dylanwadu ar lesiant plant a'u cymunedau.

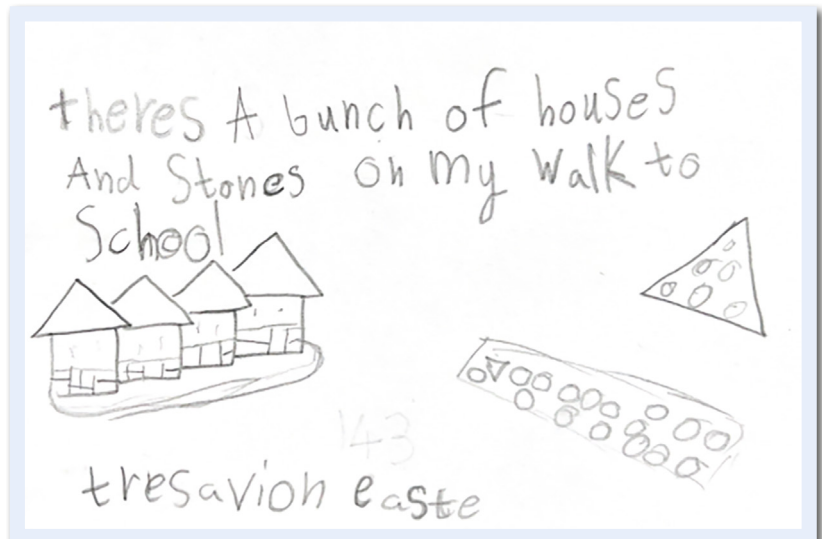
3.2.Y Mannau lle Mae Plant yn Byw

Cyn mynychu Lle Llais 2025, gofynnwyd i blant am yr ardal lle maen nhw'n byw. Fel arfer, canfuwyd bod y mannau hyn yng nghyffiniau lleol yr ysgolion y maen nhw'n eu mynychu ar yr ynys mewn cymunedau gwledig neu led-wledig yn bennaf. Mae llawer o blant yn disgrifio gallu gweld amgylcheddau naturiol o ble maen nhw'n byw, fel afonydd, y môr a'r arfordir, rhanbarth mynyddoedd Eryri, coedwigoedd, caeau a ffermdir. Mae'r plant hyn yn disgrifio bywyd gwyllt lleol ac anifeiliaid eraill, fel adar, ceffylau, gwiwerod ac anifeiliaid fferm, sy'n dangos bod gan y mannau hyn gysylltiad cryf â natur a mannau awyr agored. Mae llawer o blant yn cyfeirio at asedau cymunedol lleol wrth ddisgrifio eu lle; mae'r rhain yn cynnwys parciau, canolfannau cymunedol, meysydd pêl-droed, siopau, capeli ac eglwysi. Maen nhw'n disgrifio, trwy luniau a geiriau, eu bod nhw'n byw mewn cymunedau bach yn bennaf ar draws yr ynys. Mae tirnodau diwylliannol a hanesyddol yn cynnwys Caer Leb, Halen Môn a Llanddwyn. Mae llawer o blant sy'n byw mewn ardaloedd gwledig a lled-wledig yn disgrifio'r ardaloedd hyn fel rhai tawel, heddychlon a phrydferth. Fodd bynnag, mae plant sy'n byw mewn ardaloedd mwy trefol a thwristaidd yn disgrifio eu hardaloedd fel rhai swnllyd a physur.

Pan ystyriwn yr ymatebion gan blant yn unol â Phroffil Amddifadedd MALIC 2019 a ddarperir yn 3.1, rydym yn datblygu dealltwriaeth ddyfnach o'r anghydraddoldebau o ran lle. Mae plant sy'n byw yn ardaloedd Degradd 2 a 3, cymunedau trefol a lled-drefol o fewn Caerdybi, yn aml yn cynnwys disgrifiadau o dai, ffyrdd, strydoedd preswyl, ceir a meysydd chwarae lleol. Mae bron pob un o'r plant sy'n byw yn ardal Degradd 2 yn defnyddio'r Saesneg i ddisgrifio eu lle, gydag ychydig iawn o dystiolaeth o'r Gymraeg na dulliau dwyieithog. Tra bod plant sy'n byw yn ardal Degradd 3 yn dangos tystiolaeth o ddulliau dwyieithog.

Dawel - tawel

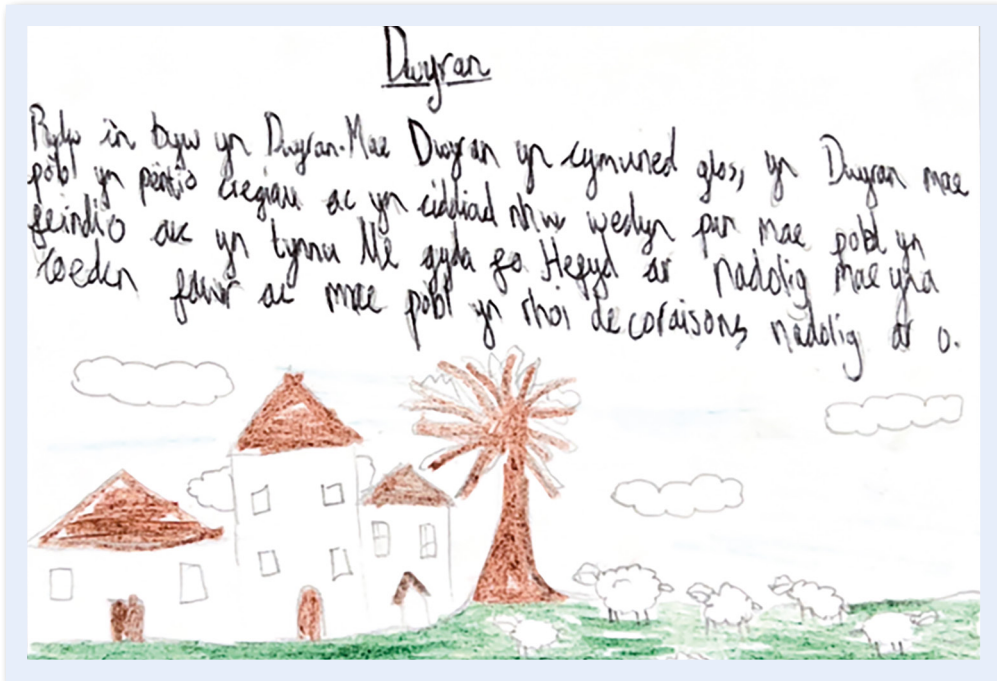
Disgrifiad o'r lle, ardal Degradd 3 MALIC.

Disgrifiad o'r lle, ardal Degradd 2 MALIC.

Mae plant sy'n byw yn ardaloedd Degradd 4 a 5 yn dangos hunaniaeth gryfach gydag iaith a diwylliant Cymru drwy gydol eu disgrifiadau o le. Cyfeirir yn aml at natur a thirwedd, bywyd cymunedol, a disgrifiadau cymdeithasol a diwylliannol. Yn y disgrifiadau hyn, cynhwysir hunaniaethau cymunedol penodol, diwylliant a threftadaeth leol, ac ymgysylltiad cymunedol gweithredol.

Dw i'n byw yn Nwyran. Mae Dwyran yn gymuned glos a thaclus. Yn Nwyran mae pobl yn peintio cerrig ac yn eu cuddio ac yna pan fydd pobl yn dod o hyd iddyn nhw ac yn tynnu lluniau ohonyn nhw. Hefyd adeg y Nadolig mae coeden fawr ac mae pobl yn rhoi addurniadau arni.

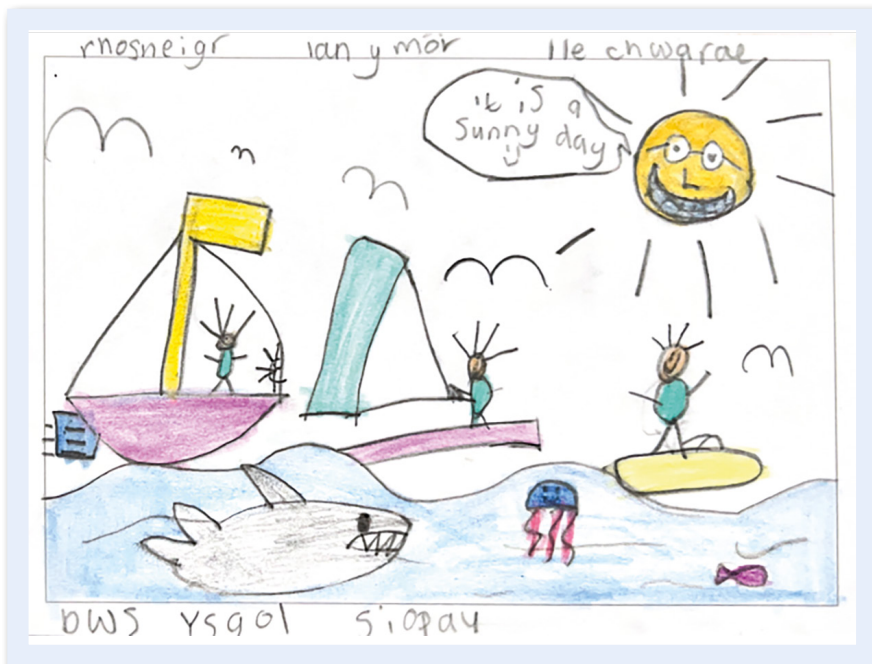
Disgrifiad o'r lle, ardal Degradd 4 WIMD.

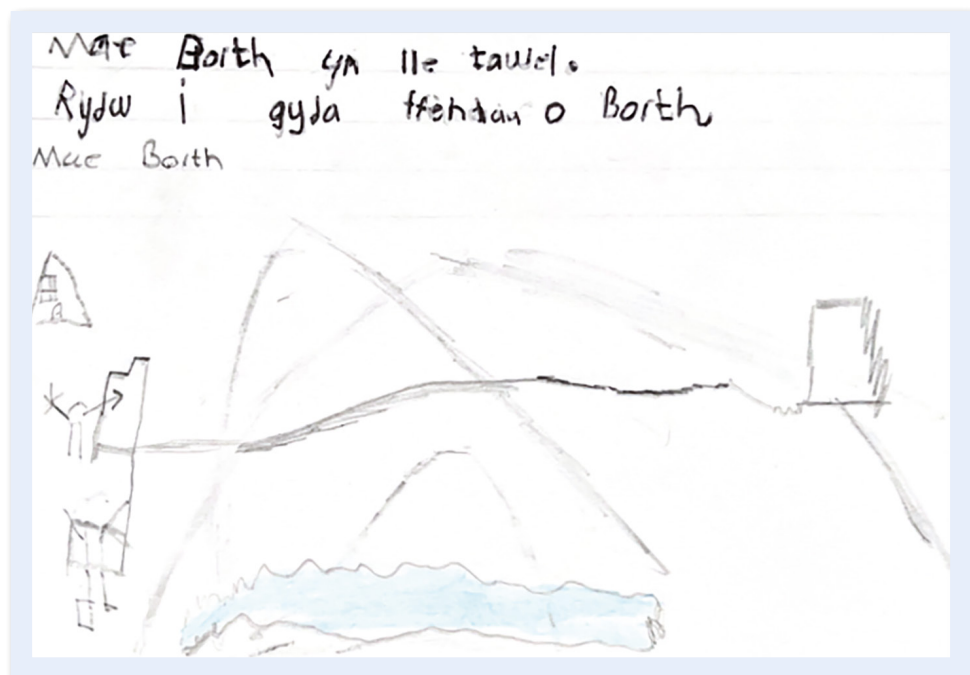
Hawl, glaw, cymylau, traeth, siopau, tai, tafarn, lôn/ffordd

Disgrifiad o'r lle, ardal Degradd 5 WIMD.

Mae plant o ardaloedd Degradd 6 i 10 yn dangos mwy o amrywiaeth ieithyddol, gan gynnwys dulliau dwyieithog. Mae plant o'r ardaloedd hyn yn disgrifio cymunedau cymdeithasol a diddorol gyda mynediad at leoedd diwylliannol a hanesyddol, yn ogystal â natur fwy amrywiol, a thirweddau naturiol.

Mae'n ddiwrnod heulog, glan môr, man chwarae, bws, ysgol, siopau
Disgrifiad o'r lle, ardal Degradd 7 MALIC.

Mae Borth yn lle tawel. Mae gen i ffrindiau o Borth.
Disgrifiad o'r lle, ardal Degradd 8 MALIC.

Mae defnyddio disgrifiadau plant o'r manau lle maen nhw'n byw ynddynt ar Ynys Môn yn rhoi cipolwg ar brofiad byw eu cymunedau ar draws yr ynys. Trwy'r fethodoleg hon a chasglu data, rydym wedi gallu ystyried sut mae plant yn gweld y ffactorau cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol sy'n dylanwadu ar eu lle.

4. Digwyddiad Lle Llais

Rhoddodd Lle Llais 2025 gyfleoedd unigryw i blant gymryd rhan weithredol mewn gweithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau creadigol a byd natur a hynny drwy ymgysylltu â threftadaeth ddiwylliannol gyda Beirdd Cymru yng nghyd-destun naturiol gwarchodfa natur Niwbwrch. Cafodd gweithgareddau eu cyd-greu gyda phlant Blwyddyn 9 o Ysgol Uwchradd Caergybi, sef yr ysgol uwchradd yng Nghaergybi, i ddarparu ymgysylltiad â thema yn nigwyddiad Lle Llais. Roedd y cydweithrediad hwn yn allweddol i lwyddiant gweithgareddau Lle Llais a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur. Gwnaeth gefnogi'r gwaith o ennyn diddordeb plant yn y diwylliant a'r dreftadaeth leol, a hynny drwy ddysgu a fu'n seiliedig ar y celfyddydau creadigol a byd natur trwy'r Gymraeg, barddoniaeth a thraddodiadau Barddol. Byddai dod â Beirdd creadigol, Mapwyr a phlant at ei gilydd i gyd-greu gweithgareddau yn pennu pa mor dda y byddai plant yn cysylltu diwylliant Cymru â hunaniaeth leol, a sut y byddai hyn yn cyfrannu at eu teimladau o berthyn, lle a llesiant.

Paentiad o Lle Llais gan Alec Shepley, 2025.

Roedd y prosiect yn canolbwyntio ar bum gweithgaredd gwahanol Lle Llais a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur. Mabwysiadwyd dull carwsél ar gyfer cyflwyno'r prosiect, a oedd yn cynnwys plant yn gweithio mewn grwpiau bach yn cylchdroi trwy wahanol weithgareddau wedi'u lleoli mewn strwythurau tebyg i bebyll. Arddangoswyd gwaith a fu'n seiliedig ar y celfyddydau creadigol a byd natur gan ddefnyddio'r gwyddiau Lle Llais yr oedd plant o'r ynys wedi'u cyd-ddylunio ar gyfer prosiect cyntaf Lle Llais yn 2024. Yn yr adran hon o'r adroddiad, rydym yn manylu ar y prif sylwadau a myfyrdodau a gafwyd o ymgysylltiad creadigol a diwylliannol plant â threftadaeth ym mhob un o'r pum gweithgaredd gwahanol ar gyfer celfyddyd farddonol Cymru, Creu'r gair llafar, Symud trwy sain, Ail-ddychmygu llawr y goedwig trwy wneud printiadau a marciau, a Mapio sy'n seiliedig ar le trwy symboleleg animeiddiedig.

Plant yn cymryd rhan mewn gweithgareddau celfyddydol a natur Lle Llais, 2025.

4.1. Ymgysylltu'n Greadigol â Diwylliant a Threftadaeth

Datblygodd Lle Llais 2025 ddealltwriaeth o ymdeimlad plant o le drwy ymgysylltu creadigol â threftadaeth ddiwylliannol gan ddefnyddio dulliau sy'n ystyriol o drawma. Rydym yn manylu ar y pum gweithgaredd gwahanol a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur a greodd yr amodau i blant a phobl ifanc ddatblygu cysylltiadau ystyrion sy'n seiliedig ar le a theimladau o berthyn.

Celfyddyd farddonol Gymreig

Cynlluniwyd gweithgareddau a fu'n seiliedig ar gelfyddyd farddonol a byd natur o amgylch cerdd y bardd Cymreig o'r 14eg Ganrif, Dafydd ap Gwilym, sef Mis Mai a Mis Ionawr. Gan ddefnyddio traddodiad llafar, adroddwyd y gerdd gan y Bardd Dr Rhys Trimble. Myfyriodd y plant ar y gerdd, a gwnaethon nhw greu cadwyni papur, ac addurno ffabrig â geiriau, llinellau, a lluniadau yr oedden nhw'n eu cysylltu â'r gerdd. Gwnaethon nhw gasglu gwrthrychau naturiol o lawr y goedwig a'u defnyddio i addurno dau glogyn, y naill i ddarlunio mis Mai a'r llall i bortreadu mis Ionawr, a oedd yn adlewyrchu'r cyferbyniadau a ddisgrifiwyd yng ngherdd Dafydd ap Gwilym.

Gwnaeth y plant wisgo'r clogynnau ac actio rhannau o'r gerdd, gan weiddi "*Hawddamor*" yn frwdfrydig wrth gyfarch ei gilydd. Yn ddiweddarach, gwnaethon nhw rannu mai un o'u '*hoff bethau oedd addurno'r clogynnau*'. Rhannodd athrawon pa mor falch oeddent o ymgysylltiad bechgyn â'r gweithgaredd hwn; gwnaethon nhw ddangos rhyddid i fynegi ymwybyddiaeth ddiwylliannol ac amgylcheddol trwy farddoniaeth, celfyddyd greadigol, a gweithgarwch a fu'n seiliedig ar natur. Roedd y gweithgareddau hyn yn cysylltu plant a phobl ifanc, gan wreiddio'r ymdeimlad o le a pherthyn, trwy gelfyddyd farddonol Gymreig.

Poetry Workshop **Gweithdy Barddoniaeth**

May & January Dafydd ap Gwilym Mis Mai a Mis Ionawr

Decorate the capes to reflect the contrast between the months of May and January as described in the poem

Addurnwch y capiau i ddangos y gwahaniaethau rhwng misoedd Mai a mis Ionawr fel y disgrifir yn y gerdd

Poetry Workshop **Gweithdy Barddoniaeth**

May & January Dafydd ap Gwilym Mis Mai a Mis Ionawr

Instructions:

- Use the strips of paper to create paper chains
- On each strip write:
  - A word, line or image that stands out to you
  - You can also draw pictures that the poem makes you think of
- Connect the strips together to form long chains

Cyfarwyddiadau:

- Defnyddiwch y sribedi o bapur i greu cadwyni papur
- Ar bob sribed ysgrifennwch:
  - Gair, llinell neu ddelwedd sy'n sefyll allan i chi
  - Gallwch hefyd dynnu lluniau y mae'r gerdd yn gwneud i chi feddlw amdanynt
  - Cysylltwch y sribedi gyda'i gilydd i ffurfio cadwyni hir

Creu'r gair llafar

Casglwyd atgofion Lle Llais o Niwbwrch drwy'r gweithgaredd â thema Dalwyr Atgofion, lle defnyddiwyd enghreifftiau o lenyddiaeth Gymreig i greu geiriau llafar ym myd natur. Adroddodd y Bardd Gillian Brownson englyn cynnar o Ganu Llywarch Hen i blant, yna gofynnodd iddyn nhw fyfyrto ar y geiriau gan ddefnyddio eu profiadau o le, gan gofleidio eu synhwyrau i weld, clywed, aroglu, teimlo a chyffwrdd â'r amgylchedd o'u cwmpas. Gan drochi'r grŵp yn y Gymraeg, a diwylliant a threftadaeth Cymru, cefnogwyd y plant trwy werthfawrogi cyd-destun geiriau, a gwnaethon nhw ail-greu'r gair llafar gan ddefnyddio eu profiad o Lle Llais.

Gan ddefnyddio awgrymiadau llenyddiaeth a oedd yn myfyrto ar eu hatgofion ac yn eu helpu i ddod o hyd i'w geiriau, ymatebodd y plant drwy ysgrifennu eu geiriau ar labeli bagiau neu recordio'r geiriau a lafarwyd ganddynt. Rhannodd y plant fod y gweithgaredd hwn *“mor dawel, a thawel oddi mewn, roeddwn i'n teimlo'n hapus, yn ddiogel, yn ymlaciedig, yn dawel, ac yn heddychlon”* a bod *“gwrando ar yr adar ... a'r môr yn fy helpu i ymlacio”*. Roedd y sylwadau'n cynnwys sut roedd bechgyn oedran ysgol uwchradd yn rhyddhau eu hymddygiadau cychwynnol a gânt eu dominyddu gan rywedd wrth iddynt gael eu hamgylchynu gan lonyddwch, canmoliaeth dyner ac atgyfnerthu cadarnhaol. Llwyddodd y gweithgaredd hwn i gyfleu hanfod gwrandao'n garedig, cael eich dal a chael eich clywed trwy ddulliau sy'n ystyriol o drawma a arweiniodd at ymddygiad caredig a thosturiol o fewn y grŵp.

Symud trwy sain

Roedd symud trwy sain yn ennyn diddordeb plant mewn gweithgaredd creadigol i fynegi eu teimladau a'u hemosiynau trwy seinweddau cerddoriaeth gan ddefnyddio deunyddiau a geir yn y byd naturiol o amgylch traeth Niwbwrch. Pan ymunodd y plant â'r gweithgaredd hwn, gofynnwyd iddyn nhw rannu sut roedden nhw'n teimlo; defnyddiwyd eu teimladau i greu synau gan ddefnyddio offerynnau a wnaed o amgylchedd naturiol Niwbwrch. Rhoddwyd amser i blant archwilio'r synau yr oedd yr offerynnau'n eu gwneud a gweithio gyda'i gilydd i greu synau a oedd yn mynegi eu teimladau. Cawsant eu harwain gan y Bardd Dr Tristian Evans trwy archwilio cyfansoddi, alaw, ac offerynnau taro, i ymarfer symud trwy synau fel cerddorfa.

Gwnaeth plant nodi ac archwilio dros 40 o emosiynau gwahanol; yna gwnaethon nhw greu recordiadau sain ar gyfer pob un o'u hemosiynau a nodwyd. Roedd athrawon yn rhagweld y byddai plant a phobl ifanc yn mwynhau'r gweithgaredd hwn ac yn gwerthfawrogi'r dull cynhwysol a oedd yn galluogi disgyblion di-eiriau i gymryd rhan. Rhannodd y plant eu bod nhw wedi "*cael eu cyffroi oherwydd fy mod i'n cael hwyl; fy ffefryn i yw pan oedden ni'n chwarae offerynnau, roedd hi'n llawer o hwyl*". Dywedodd y plant, "*yn ogystal â gwneud gwaith, roedden ni'n chwarae ar yr un pryd*". Roedd y sylwadau'n cynnwys sut roedd plant yn cofleidio'r rhyddid i ymgolli yn y gweithgaredd hwn. Roedd creu synau ar gyfer teimladau yn galluogi plant i ddatblygu ymdeimlad o lesiant a chydbwysedd trwy ryddhau emosiynau mewn gofod diogel a chynhwysol. Mae'r cwmwl geiriau isod yn cynnwys emosiynau a theimladau plant a gofnodwyd yn Lle Llais 2025.

Aiddychmygu llawr y goedwig trwy wneud printiadau a marciau

Casglwyd gwrthrychau naturiol o lawr y goedwig a'r glannau i blant archwilio'r cysylltedd rhwng yr amgylchedd lleol a lle. Cefnogwyd plant i adnabod y rhywogaethau o fywyd gwylt ac i ystyried pwysigrwydd y berthynas rhwng y goedwig ac amgylchedd naturiol y lan yn Niwbwrch. Gan weithio yn yr amgylchedd naturiol gyda'r Bardd Lisa Hudson, roedd y gweithgaredd yn canolbwyntio dychymyg plant, gan gipio meddyliau, teimladau ac emosiynau creadigol.

Defnyddiwyd y gwrthrychau a gasglwyd fel elfennau synhwyaidd lle anogwyd plant i deimlo gwadau, aroglï arogleuon, ystyried ffurf, a mynegi'r elfennau hyn trwy wneud printiadau a marciau creadigol ar baneli calico. Ychwanegodd y plant eiriau at eu gwaith i rannu eu meddyliau, eu teimladau, eu myfyrdodau a'u hemosiynau mewn ymateb i'w profiad Lle Llais yng nghoedwig Niwbwrch. Rhannodd y plant sut roedd y gweithgaredd hwn yn "hwyl", gan eu helpu i "deimlo'n ymlaciedig ac yn heddychlon iawn ym myd natur", a sut roedd ymgysylltu wedi'u galluogi i deimlo'n "gyfartal, yn fyw, yn sylwgar, yn llawen a'u bod yn cael eu hadnabod". Roedd y cyfraniadau hyn yn eiriau pwerus a ddefnyddiwyd gan blant a phobl ifanc a oedd yn dangos teimladau o dderbyn a chysylltiad, sef geiriau sy'n cyfleu'n gryf deimladau o berthyn.

Mapio ar sail lle trwy symboleleg animeiddiedig

Roedd y gweithgaredd mapio ar sail lle gyda symboleleg animeiddiedig yn gwahodd plant i feddwl am berthyn a chreu symbol a oedd yn cynrychioli eu cysylltiad â'r ynys. Bwriad y gweithgaredd oedd creu symbolau animeiddiedig gan ddefnyddio technoleg ddigidol i ddod â'r map o Ynys Môn yn fyw. Roedd plant yn cymryd rhan yn feddylgar wrth ddatblygu sgiliau i animeiddio symbolau a oedd yn adlewyrchu eu hymdeimlad o le. Rhannodd y plant fod y gweithgaredd hwn wedi eu helpu i deimlo'n "dawel y tu mewn"; fe'u hanogodd i feddwl yn ddwfn, myfyrio ar eu diwylliant a'u treftadaeth, a defnyddio profiadau personol sy'n seiliedig ar le i ddylunio'r symbolau.

Roedd animeiddio eu symbolau yn dod â phrofiadau synhwyrdd yn fyw ac yn adrodd yn ddigidol ymlyniadau plant yn seiliedig ar le wrth yr ynys. Cafodd y gweithgaredd hwn ei ddisgrifio fel "profiad cŵl", ac roedd yn boblogaidd iawn ymysg y plant am ei fod yn eu galluogi i ddatblygu eu sgiliau digidol mewn ffordd greadigol ac ystyrlon. Rhannodd athrawon nad oeddent wedi gweld sgiliau digidol yn cael eu defnyddio yn y ffordd hon o'r blaen, ac fe'u hysbrydolwyd i archwilio ffyrdd o ddefnyddio technegau synhwyrdd fel hyn i ategu dysgu diwylliannol yn ôl yn yr ystafell ddosbarth.

Creodd y pum gweithgaredd gwahanol a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur yr amodau i blant ddatblygu cysylltiadau ystyrlon a fu'n seiliedig ar le a theimladau o berthyn (Blood a Zatorre, 2001.; Cherry, 2025.; Fancourt, 2017.). Gan weithio gyda'i gilydd, dangosodd y plant weithredoedd o garedigrwydd i'w gilydd a'r amgylchedd naturiol o'u cwmpas. Datblygu cysylltedd cymdeithasol trwy fynegiant creadigol, a pherthynas a rennir trwy gydgyssylltedd dyfnach â phob ffurf ar fywyd (Morton, 2019).

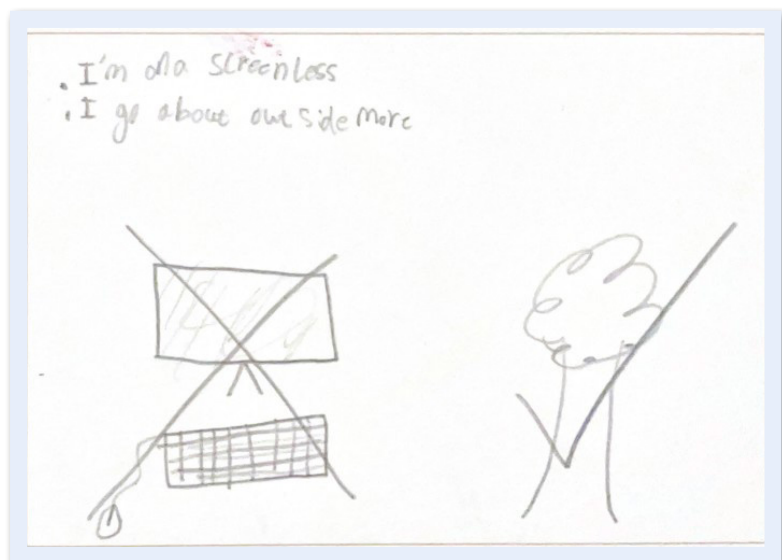
4.2. Yr hyn a ddysgodd plant am Ynys Môn

Yn dilyn Lle Llais 2025, gofynnwyd i athrawon gynnal gweithgaredd gyda'u disgyblion ar ôl y digwyddiad lle gofynnwyd i blant fyfyrion ar y profiad a disgrifio, gan ddefnyddio geiriau a/neu luniau, yr hyn yr oedden nhw wedi'i ddysgu am Ynys Môn. Gwnaethon ni broffilio'r wybodaeth hon i ddatblygu dealltwriaeth o'r hyn y mae plant yn ei werthfawrogi fwyaf am eu hynys, a thrwy wneud hynny, mae modd rhoi cipolwg gwerthfawr i'r adroddiad hwn am le, perthyn a lles.

Mae'r canfyddiadau'n dangos cysylltiadau cryf plant â natur wrth gymryd rhan mewn gweithgareddau a fu'n seiliedig ar y celfyddydau y tu allan i'r ystafell ddosbarth. Rhannodd y plant sut mae anadlu aer a bod ym myd natur yn cefnogi eu hiechyd meddwl. Rhannodd rhai plant y newidiadau cadarnhaol o ran llesiant yr oedden nhw yn eu gwneud o ganlyniad i fynychu Lle Llais. Roedd llawer o blant yn cysylltu gweithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur â themlo'n ymlaciedig, yn llonydd ac yn heddychlon. Mae cymryd rhan mewn gweithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur mewn mannau awyr agored yn cydberthyn â hapusrwydd, ymwybyddiaeth o iechyd meddwl ac ymdeimlad cryfach o lesiant plant.

Mae bod ym myd natur, bod yn yr awyr iach yn fy ymlacio

Disgrifiadau gan blant ar ôl bod allan ym myd natur yn Lle Llais.

Mae cydberthynas uniongyrchol rhwng ymgysylltiad plant yn Lle Llais, natur hylifol y digwyddiad, ac ymwybyddiaeth ddiwylliannol ac amgylcheddol plant. Mae eu diddordeb mewn agweddau amgylcheddol a threftadaeth leol ar y prosiect yn dangos effaith ar ymwybyddiaeth ddiwylliannol ac amgylcheddol. Ar ben hynny, mae defnyddio'r Gymraeg, a diwylliant a threftadaeth Cymru i fframio gweithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur yn datblygu ymdeimlad o falchder ar y cyd ac ymdeimlad gwirioneddol o hunaniaeth i le a pherthyn. Rhannodd y plant sut roedd llawer o'r gweithgareddau'n hyrwyddo teimladau o gymuned a chyfeillgarwch. Disgrifiodd y plant sut roedden nhw'n mwynhau gwneud cerddoriaeth gyda'i gilydd a chael hwyl gyda ffrindiau. Cafwyd tystiolaeth bellach o hyn wrth iddyn nhw ddefnyddio symboleleg animeiddiedig, lle dangosodd plant gysylltiadau cymdeithasol cryf gyda ffrindiau ar yr ynys. Roedd gweithgareddau Lle Llais yn annog cysylltiad cymdeithasol trwy fynegiant creadigol, a rhannodd y plant sut roedd hyn yn gwella eu teimladau o berthyn, hapusrwydd a llesiant.

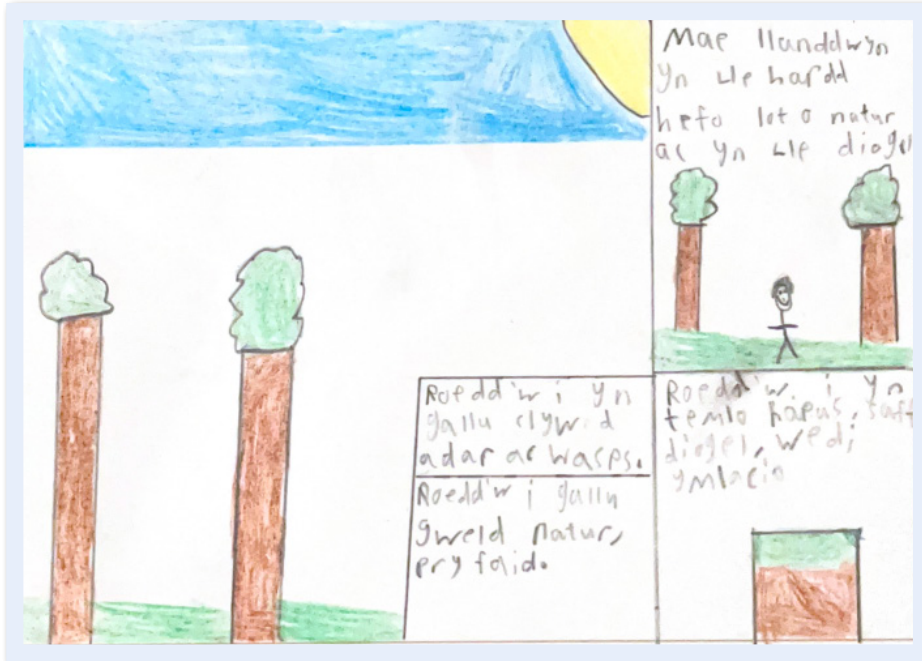
Pan ystyriwn ymatebion plant yn unol â Phroffil Amddifadedd MALIC 2019 a ddarperir yn 3.1, rydym yn datblygu dealltwriaeth ddyfnach o'u cysylltiad â lle. Mae plant sy'n byw yn ardaloedd Degradd 2 a 3, cymunedau trefol a lled-drefol o fewn Caergybi, yn cyfeirio at gysylltiadau cryf â byd natur a disgrifiadau sy'n emosiynol gadarnhaol, gan nodi ymlyniad a chysylltiad cryf â lle. Maen nhw'n disgrifio Lle Llais fel "lle hapus", yn dangos mwy o ymwybyddiaeth amgylcheddol, ac yn cyfeirio at fwy o ddysgu sy'n seiliedig ar natur yn y digwyddiad. Yn arbennig, cafwyd mwy o ymatebion dwyieithog gan blant yn yr ardal hon ar ôl iddynt gymryd rhan yn Lle Llais.

Lle hapus, llawer o natur, lle hardd, coedwig enfawr

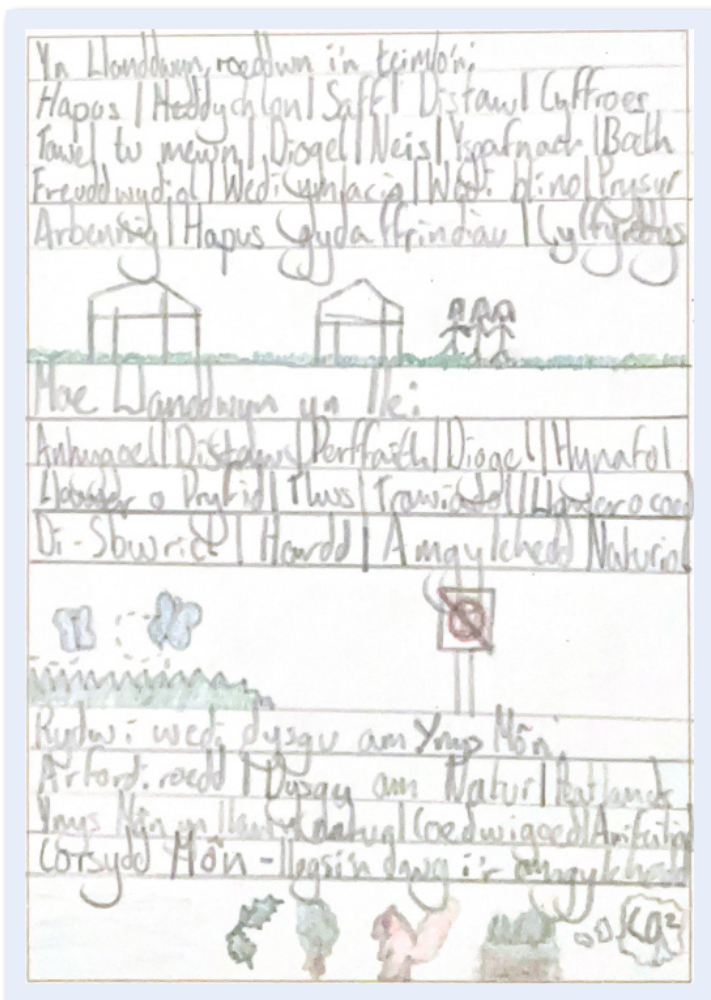
Disgrifiad o'r hyn a ddysgodd plentyn am Ynys Môn o ardal Degradd 3 MALIC

Dangosodd plant sy'n byw yn ardaloedd Degradd 4 a 5 ymwybyddiaeth ddiwylliannol a hanesyddol ar ôl y digwyddiad. Roedd llawer o blant â diddordeb mewn rhannu gwybodaeth am Santes Dwynwen; mae eu disgrifiadau'n nodi cysylltiad diwylliannol dwfn â lle. Gan ddefnyddio geiriau fel hardd, perffaith, diogel, hapus, heddychlon, a thawel y tu mewn, disgrifiodd plant sut roedd profiadau Lle Llais yn hyrwyddo teimladau o lesiant a pherthyn.

Mae Llanddwyn yn lle prydferth gyda llawer o natur ac yn lle diogel. Dw i'n gallu clywed adar a gwenyn meirch. Roeddwn i'n gallu gweld natur a chreaduriaid. Roeddwn i'n teimlo'n hapus, yn ddiogel ac yn ymlaciedig.

Disgrifiad o'r hyn a ddysgodd plentyn am Ynys Môn o ardal Degradd 4 MALIC

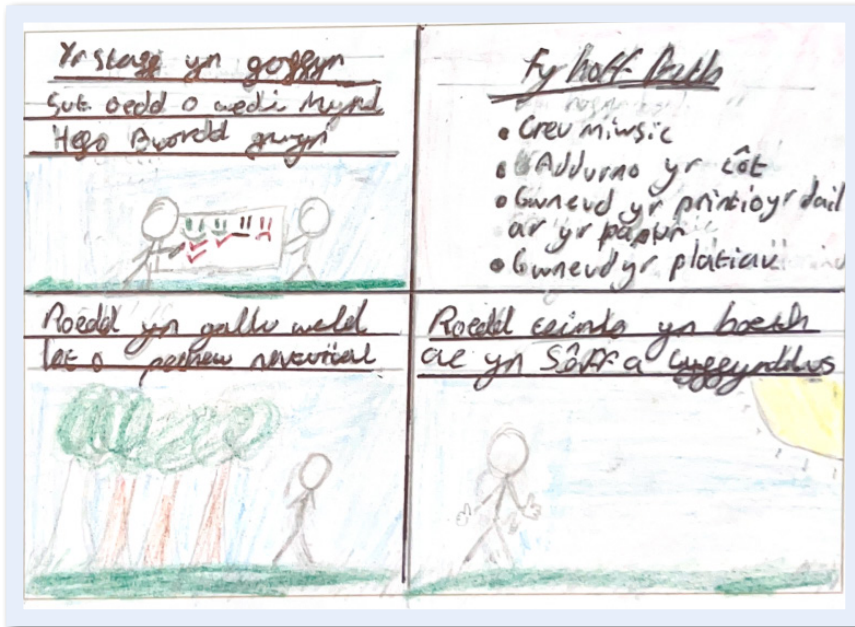
Yn Llanddwyn roeddwn i'n teimlo'n hapus, heddychlon, diogel, tawel, cyffrous, tawel y tu mewn, braf, ysgafnach, cynnes, breuddwydiol, ymlaciedig, blinedig, prysur, arbennig, hapus gyda ffrindiau, hyderus.

Mae Llanddwyn yn lle anhygoel o dawel, perffaith, diogel, hynafol, llawer o greaduriaid, pert, trawiadol, llawer o goed, dim sbwriel, hardd, amgylchedd naturiol.

Rydw i wedi dysgu am Ynys Môn, am yr arfordir, am fyd natur, mawndiroedd, mae Ynys Môn yn goedwig naturiol iawn, anifeiliaid, gwlyptiroedd, bod llosgi'n ddrwg i'r amgylchedd, am ei fod yn creu carbon deuocsid.

Disgrifiad o'r hyn a ddysgodd plentyn am Ynys Môn o ardal Degradd 5 MALIC.

Gwnaeth plant sy'n byw mewn ardaloedd Degradd 6 i 10 ddangos dysgu amgylcheddol cryfach a rhannu cysylltiad dyfnach â natur, llesiant amgylcheddol a chyfrifoldeb. Cyfeiriodd y plant at natur, traethau hardd, a chael hwyl yn yr awyr agored. Dangosodd plant o ardal deigradd 6 fwy o ddysgu o ymgysylltu creadigol na'r rhai o ardaloedd 9 a 10, am fod y plant hyn yn canolbwyntio mwy ar gysylltiadau cymdeithasol na gweithgareddau creadigol.

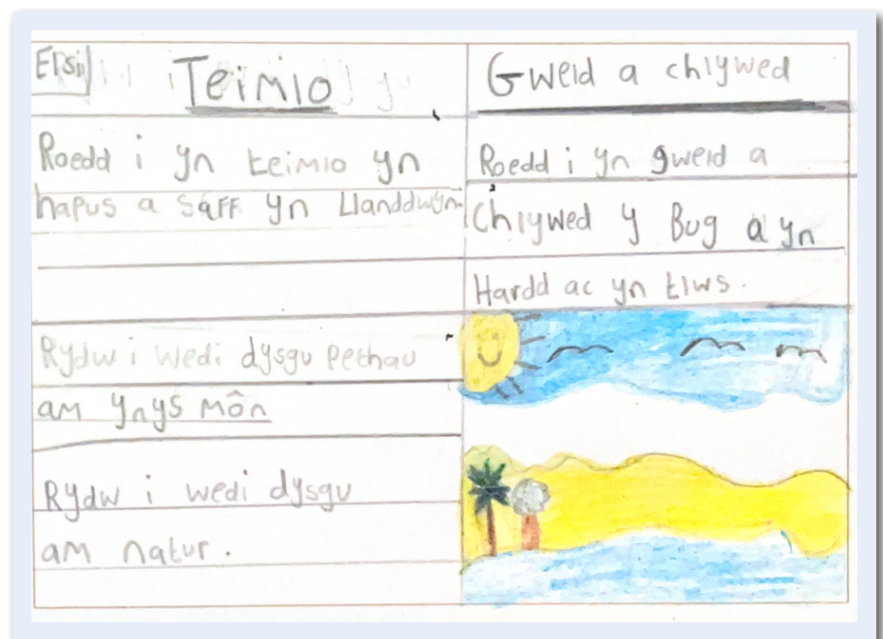

Gofynnodd y staff sut aeth hi gyda bwrdd gwyn. Roeddwn i'n gallu gweld llawer o bethau naturiol. Fy hoff beth oedd creu cerddoriaeth, addurno'r gôt, printio dail ar bapur a gwneud placiau. Roedd hi'n teimlo'n gynnes ac yn ddiogel ac yn gyfforddus.

Disgrifiad o'r hyn a ddysgodd plentyn am Ynys Môn o ardal Degradd 7 MALIC.

Roedd yn deulu ac yn lle hapus a diogel. Rydw i wedi dysgu am bethau am Ynys Môn. Rydw i wedi dysgu am fyf natur. Rydw i wedi gweld a chlywed pryf ac mae'n brydferth ac yn bert.

Disgrifiad o'r hyn a ddysgodd plentyn am Ynys Môn o ardal Degradd 10 MALIC.

Mae'r canfyddiadau'n datgelu cipolwg pwysig ar deimladau plant o berthyn. Rhannodd y plant sut roedd cymryd rhan mewn gweithgareddau diwylliannol a chreadigol sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur yn eu gwneud iddyn nhw deimlo'n hapus, yn ddiogel, yn dawel y tu mewn, ac yn heddychlon. Mae'r iaith emosiynol a ddefnyddiodd plant i ddisgrifio Lle Llais yn dangos bod y prosiect wedi cyfrannu at eu diogelwch emosiynol, eu teimladau o berthyn, a'u hunaniaeth ddiwylliannol. Mae'r amgylchedd naturiol lle cynhaliwyd gweithgarwch yn rhan ganolog o deimladau plant o gysylltiad a pherthyn.

Yn fyw, tawel, hapus, heddychlon, sylwgar, hysbys, llawen, wedi ymlacio, hwyl, myfyriol, anturus, cyfartal, cariad

Enghreifftiau o eiriau plant a oedd yn disgrifio eu meddyliau, eu teimladau a'u hemosiynau yn Lle Llais, 2025.

Dyfnhaodd dealltwriaeth plant o ddiwylliant a threftadaeth Cymru, yn ogystal â geiriau Cymraeg, eu teimladau o ymlyniad wrth yr amgylchedd a'u dealltwriaeth o le. Credwn fod hyn yn dystiolaeth o berthyn amldimensiynol plant ar draws lle, natur, amgylchedd, cymuned, treftadaeth, iaith, a diwylliant. Mae'r canfyddiadau hyn yn rhoi dealltwriaeth inni o'r hyn y mae perthyn a chysylltiad cymdeithasol a diwylliannol yn ei olygu i blant, a hynny drwy'r hyn sy'n hunaniaeth gyfunol, falch, sy'n seiliedig ar le, yn ôl ein dealltwriaeth. Trwy Lle Llais 2025, rydym wedi nodi'r chwe disgrifydd canlynol sy'n llywio ein dealltwriaeth o'r hyn mae lle, perthyn a llesiant yn ei olygu i blant sy'n byw ar Ynys Môn: Hapusrwydd, Cyfeillgarwch, Natur, Tawelwch Y Tu Mewn, Diogel, a Chreadigol.

Y chwe disgrifydd a ddefnyddir gan ddisgyblion ysgol sy'n llywio ein dealltwriaeth o beth mae lle, perthyn a llesiant yn ei olygu i blant sy'n byw ar Ynys Môn o Lle Llais 2025.

4.3. Defnyddio Dulliau sy'n Ystyriol o Drawma

Roedd y nod o ysbrydoli a meithrin cymdeithas fwy tosturiol a theg trwy dulliau sy'n ystyriol o drawma yn rhan ganolog o Lle Llais 2025. Roedd hyn yn ei gwneud yn ofynnol i dîm cyflawni Lle Llais greu dulliau ymgysylltu ar gyfer gweithgareddau a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur a oedd yn gynhwysol, amrywiol, caredig a thosturiol. Roedd yr hyfforddiant staff a ddarparwyd gan dîm Trawma a Phrofiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (TrACE) Prifysgol Wrecsam (WU), Trawma, a Dulliau sy'n Ystyriol o Drawma (Brierley-Sollis a Roberts, 2024) yn rhan hanfodol o hyn. Drwy'r hyfforddiant hwn, cyflwynwyd tîm PMP Lle Llais i Ymarfer sy'n Ystyriol o Drawma a Thrawma Mechnïol, a oedd yn galluogi dull a fu'n ystyriol o drawma ar gyfer y prosiect.

Roedd yr hyfforddiant staff yn gam pwysig tuag at ddod yn ystyriol o drawma, gan fod hyn yn galluogi dull cyson a arweiniwyd gan yr unigolyn i'r prosiect. Gan ddefnyddio enghraifft Walker et al., (2021) o safbwyntiau cydberthyn o ran dod yn ystyriol o drawma, roedd angen i'r tîm ystyried dylanwadau cilyddol o ran bod yn blentyn, rhywedd, ymlyniad, Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE), a bod yn ddiwylliannol wybodus, a oedd i gyd yn rhan o waith cynllunio Lle Llais 2025. Bu tîm PMP Lle Llais yn gweithio i ddeall effaith trawma mechnïol ar blant ac yn ystyried sut y gallai dulliau sy'n ystyriol o drawma gefnogi'r gwaith o gyflwyno'r gweithgareddau a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur yn Lle Llais. Trwy'r ystyriaethau hyn, mabwysiadodd y tîm ddull caredig ac ystyriol i sicrhau llesiant plant (Cherry, 2021). Ar ben hynny, ystyriwyd amgylchedd naturiol Niwbwrch yn ofalus i ddarparu lle croesawgar, diogel, a diwylliannol ddiogel lle gallai plant a phobl ifanc brofi ymdeimlad o berthyn (Walker et al., 2021).

Creodd y diffiniad, yr egwyddorion a'r lefelau ymarfer a nodir yn Fframwaith Ymarfer Cymru sy'n Ystyriol o Drawma (Hwb ACE Cymru a Straen Trawmatig Cymru 2022), a'r diffiniad o drawma gan Weinyddiaeth Camddefnyddio Sylweddau a Gwasanaethau Iechyd Meddwl (SAMHSA, 2014) sylfaen ddealltwriaeth y lluniodd tîm cyflawni PMP Lle Llais eu dulliau ynddi. Gwnaeth hyfforddiant TrACE Prifysgol Wrecsam gyflwyno ffyrdd i dîm cyflawni PMP Lle Llais wella cyfathrebu tosturiol (Rosenberg, 2015), defnyddio modelu ar gyfer cyd-reoleiddio (Murray et al., 2015), creu profiadau sy'n darparu lle ar gyfer hunanreoleiddio (McClelland a Tominey, 2014) ac ystyried cynrychioliadau ymlynu mewn sefyllfaoedd cymdeithasol newydd (Feeney et al., 2008) yn eu gweithgareddau sy'n ystyriol o drawma. Roedd y dulliau hyn, a oedd yn ystyriol o drawma, yn alluogwr allweddol wrth ddatblygu ymgysylltiad ystyrlon a oedd yn cyfoethogi llesiant cymdeithasol a diwylliannol plant sy'n byw ar Ynys Môn.

Er mwyn helpu i ddangos tystiolaeth o effaith y dulliau hyn sy'n ystyriol o drawma, rydym wedi defnyddio'r chwe disgrifydd a lywiodd ein dealltwriaeth o'r hyn a ddysgodd plant am le, perthyn a llesiant yn Lle Llais 2025, ac rydym wedi cymhwyso'r rhain i'r prif gysyniadau a gyflwynwyd yn yr Hyfforddiant Trawma a Dulliau sy'n Ystyriol o Drawma a gyflwynwyd gan dîm TrACE Prifysgol Llundain.

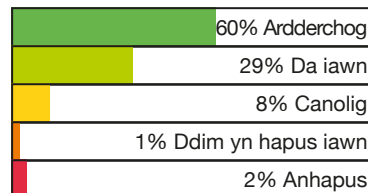
Hapus

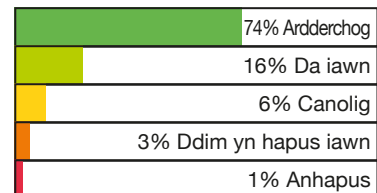
Mwynhaodd y plant Lle Llais; gwnaethon nhw ddisgrifio Lle Llais fel lle hapus a chymryd rhan yn frwdfrydig ym mhob gweithgaredd. Treialodd y tîm PMP wriiad llesiant difyr a chroesawgar gyda phlant wrth iddyn nhw gyrraedd ac ymadael â Lle Llais. Roedd cynnydd nodedig yn hapusrwydd plant ar ôl iddyn nhw gymryd rhan mewn gweithgareddau Lle Llais. Fodd bynnag, dywedodd canran fach nad oedden nhw'n hapus iawn oherwydd nad oedden nhw am adael. Nid oedd y plant hyn yn falch o ddychwelyd i'r ysgol; roedden nhw wedi mwynhau bod yn yr awyr agored ym myd natur, yn cymryd rhan mewn gweithgareddau creadigol gyda Beirdd Cymru. Roedd ymgysylltiad perthnasol yn y sefyllfa gymdeithasol newydd hon yn gryf. Roedd y dulliau a oedd yn ystyriol o drawma yn alluogwr allweddol wrth ddatblygu ymgysylltiad ystyrion a oedd yn cyfoethogi llesiant cymdeithasol plant ac yn cynyddu teimladau o hapusrwydd.

Wrth Gyrraedd

Wrth Ymadael

Cyfeillgarwch

Creodd y dulliau sy'n ystyriol o drawma wrth wraidd Lle Llais amgylchedd diogel, tosturiol a meddylgar i blant ymgysylltu, creu a chydweithio. Disgrifiodd plant deimlo'n hapus, yn fyw, eu bod yn cael eu hadnabod, ac yn gyfartal yn Lle Llais. Gwnaethon nhw ddisgrifio cael hwyl gyda ffrindiau a datblygu cyfeillachau newydd lle roedden nhw'n gallu uniaethu â'r amgylchedd naturiol i gysylltu ag eraill. Pan oedd plant yn cymryd rhan yn y gweithgaredd mapio yn seiliedig ar le, gwnaethon nhw greu symbolau ar gyfer cyfeillgarwch a'u lleoli mewn ardaloedd penodol ar yr ynys. Defnyddiodd plant iaith emosiynol, gan ddangos eu diogelwch emosiynol yn Lle Llais. Roedd y disgrifiadau hyn yn rhoi tystiolaeth o ymgysylltiad tawel a thosturiol ag eraill, a gyfrannodd at ymdeimladau o hapusrwydd a pherthyn plant.

Natur

Ystyriwyd amgylchedd naturiol Niwbwrch yn ofalus i ddarparu lle croesawgar a diwylliannol ddiogel lle roedd modd i blant brofi ymdeimlad o berthyn. Roedd yr amgylchedd naturiol hwn a'r dulliau a oedd yn ystyriol o drawma y cyflwynwyd y gweithgareddau ynnddynt yn rhan ganolog o deimladau plant o gysylltedd. Gan ddefnyddio gwrthrychau naturiol o lawr y goedwig a'r glannau, archwiliodd y plant gysylltiadau rhwng yr amgylchedd naturiol a lle; gwnaeth hyn wreiddio eu meddyliau, eu teimladau a'u hemosiynau. Cefnogwyd plant i sylwi ar yr amgylchedd o'u cwmpas a defnyddio gweithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau i fynegi eu meddyliau a'u teimladau. Gan ddefnyddio dulliau sy'n ystyriol o drawma, clywyd, gwelwyd a sylwyd ar feddyliau a theimladau plant, a oedd yn cefnogi'n gadarnhaol eu hunanreoleiddio emosiynol a'u teimladau o hunanwerth. Disgrifiodd plant allu anadlu yn yr awyr agored; er bod rhai disgrifiadau'n gorfforol, roedd eraill yn fwy athronyddol, gan ddisgrifio byd natur fel lle i ymlacio ac ymgolli.

Tawelwch Mewnol

Disgrifiodd llawer o blant Lle Llais fel rhywbeth a oedd yn eu helpu i deimlo'n dawel y tu mewn. Mae'r disgrifiadau hyn yn cydberthyn â theimladau plant o lonyddwch a heddwch, sy'n dangos bod y dulliau a'r gweithgareddau a oedd yn ystyriol o drawma wedi eu helpu i deimlo'n bwyllog ac yn emosiynol gytbwys. Trwy gyfathrebu tosturiol, dangosodd tîm Lle Llais empathi ac amynedd gyda phlant, gan ganiatáu iddyn nhw fod yn nhw eu hunain heb unrhyw farn na disgwyliad ymlaen llaw. Roedd cwrdd â phlant ymhle yr oeddent yn dangos dulliau perthynol a chynhwysol a oedd yn cefnogi'r gwaith o ddatblygu llesiant a pherthyn cymdeithasol a diwylliannol.

Diogel

Rhannodd llawer o blant sut roedden nhw'n teimlo'n ddiogel yn cymryd rhan mewn gweithgareddau a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur yn Lle Llais. Mae'r iaith emosiynol a ddefnyddiodd plant i ddisgrifio eu profiadau yn dangos bod y dulliau a oedd yn ystyriol o drawma wedi cyfrannu at eu teimladau o ddiogelwch emosiynol. Nid oedd llawer o blant wedi ymweld â Niwbwrch o'r blaen, nac wedi cymryd rhan mewn gweithgareddau a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur, y gallai'r ddau ohonynt fod wedi cyflwyno bygythiadau ac ansicrwydd i blant. Fodd bynnag, roedd y dulliau a oedd yn ystyriol o drawma yn dyner ac yn garedig, ac roedd plant yn gallu mynegi eu hunain trwy ddulliau cynhwysol a chysylltiadau dilys tîm Lle Llais. Arweiniodd ymgysylltiad perthnasol cadarnhaol trwy'r dulliau hyn at blant yn teimlo'n ddiogel, yn teimlo eu bod nhw'n cael eu gwerthfawrogi a'u derbyn am bwy ydyn nhw. Nododd plant hefyd eu bod yn teimlo'n ddiogel ar yr ynys: wrth gymryd rhan yn y gweithgaredd mapio yn seiliedig ar le, gwnaethon nhw greu symbol animeiddiedig ar gyfer perygl a lleoli hwn y tu hwnt i'r ynys.

Creadigol

Roedd beirdd yn modelu meddyliau, teimladau ac ymddygiadau trwy farddoniaeth, llenyddiaeth, synau, a gwneud printiau a marciau. Roedd y cychwyniadau hyn yn ystumiau tawel, bwriadol a chefnogol o gyd-reoleiddio a arweiniodd at gysylltiadau parchus ar gyfer ymgysylltu a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur. Anogwyd plant i fod yn chwilfrydig, yn fynegiannol, ac yn ddilys yn eu hymgysylltiad trwy ddulliau cynhwysol a thosturiol gan dîm Lle Llais, a wnaeth sylwi ar eu cyfraniadau, eu clywed a'u dilysu. Pan oedd dylanwadau cilyddol yn cyflwyno rhwystrau, e.e. canfyddiadau o ymgysylltiad diwylliannol a chreadigol a oedd wedi'u dominyddu gan rywedd, gwnaeth gweithredoedd cefnogol o wrando'n garedig, trwy ddulliau a oedd yn ystyriol o drawma, arwain i blant ystyried eu meddyliau ac addasu'n ymwybodol yr ymddygiadau o fewn eu grŵp.

Llwyddodd dulliau a fu'n ystyriol o drawma a ddefnyddiwyd yn Lle Llais 2025 i ddatblygu cysylltiadau ystyrion a gafodd effaith gadarnhaol ar lesiant cymdeithasol a diwylliannol plant a phobl ifanc sy'n byw ar Ynys Môn. Mae prosiect Lle Llais 2025 wedi datblygu dealltwriaeth sy'n seiliedig ar le o lesiant cymdeithasol a diwylliannol plant, a hynny drwy ymgysylltiad sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur gan ddefnyddio dulliau sy'n ystyriol o drawma. Roedd y dulliau hyn sy'n ystyriol o drawma yn hyrwyddo cyd-reoleiddio a diogelwch emosiynol trwy ymgysylltiad tosturiol.

5. Casgliad

Llwyddodd prosiect Lle Llais 2025 i ymwneud â 253 o blant o wyth ysgol ar Ynys Môn â Beirdd Cymru yn lleoliad naturiol gwarchodfa natur Niwbwrch. Trwy ddatblygu a gweithredu gweithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur sy'n ystyriol o drawma, rydym wedi casglu data sy'n darparu tystiolaeth o effaith ystyrion ar lesiant cymdeithasol a diwylliannol plant sy'n byw ar Ynys Môn. Mae ein hymchwil yn dyfnhau dealltwriaeth o ymlyniad plant wrth le drwy ymarfer creadigol, treftadaeth ddiwylliannol, naratifau pwyllog, a'r Gymraeg.

Yn adran 3, gwnaethon ni fanylu ar gyrhaeddiad demograffig prosiect Lle Llais a datblygu dealltwriaeth sy'n seiliedig ar le o sut mae ffactorau cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol o fewn eu cymunedau yn dylanwadu ar ganfyddiad plant o le. Nododd ein data fod y rhan fwyaf o'r plant a fu'n cymryd rhan yn Lle Llais 2025 yn dod o'r cymunedau lleiaf difreintiedig ar Ynys Môn ac yn byw mewn ardaloedd gwledig/lledwledig.

Yn adran 4, gwnaethon ni adolygu gweithgarwch y prosiect a fu'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur i fanylu ar y cyrhaeddiad, y cyfranogiad a'r ymgysylltiad ymysg plant. Mae ein canfyddiadau'n dangos cydberthynas uniongyrchol rhwng ymgysylltiad plant â Beirdd Cymru yn gweithredu dulliau sy'n ystyriol o drawma trwy weithgareddau sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur ac ymwybyddiaeth ddiwylliannol ac amgylcheddol. Ar ben hynny, rydym yn rhannu sut roedd gweithgareddau Lle Llais yn annog cysylltedd cymdeithasol trwy fynegiant creadigol a oedd yn meithrin teimladau plant o berthyn, hapusrwydd, caredigrwydd a llesiant.

Mae'r canfyddiadau hyn yn datgelu cipolwg pwysig ar deimladau plant o berthyn drwy'r iaith emosiynol a ddefnyddir gan blant. Mae'r mewnwelediadau hyn a rennir gan blant yn dangos bod y prosiect wedi cyfrannu at eu diogelwch emosiynol, eu teimladau o berthyn, a'u hunaniaeth ddiwylliannol. I gloi, mae ein hadroddiad yn darparu tystiolaeth o effaith gadarnhaol Lle Llais 2025 ar lesiant cymdeithasol a diwylliannol plant sy'n byw ar Ynys Môn. Roedd yr amgylchedd naturiol lle cynhaliwyd ymgysylltiad Lle Llais, a'r dulliau a oedd yn ystyriol o drawma a ddefnyddiwyd ar gyfer ymgysylltu, yn ganolog i deimladau plant o gysylltedd a pherthyn.

Ymchwil yn y Dyfodol

Mae llwyddiant Lle Llais 2025 yng nghyd-destun naturiol gwarchodfa natur Niwbwrch yn cyflwyno cyfleoedd cymhellol ar gyfer ymchwil yn y dyfodol i archwilio sut y gallai ymgysylltiad â threftadaeth ddiwylliannol sy'n seiliedig ar y celfyddydau a byd natur, sy'n ystyriol o drawma drosi i gyd-destunau trefol. Mae'r canfyddiadau hefyd yn cyflwyno cyfleoedd pwysig ar gyfer ymchwil yn y dyfodol i archwilio sut mae dulliau sy'n ystyriol o drawma yn meithrin cysylltedd perthynol ar gyfer ymgysylltiad addysgol.

Gyda chyllid priodol, gellid datblygu astudiaeth gymharol gan ddefnyddio gwyddiau'r Ystafell Grwydro Wledig mewn lleoliad trefol fel Tŷ Pawb yn Wrecsam, sef canolfan gelfyddydau a chymunedol bwrpasol sy'n gwasanaethu cymunedau trefol amrywiol.

Byddai hyn yn galluogi gwaith archwilio i ganfod a yw'r chwe disgrifydd allweddol a nodwyd drwy Lle Llais 2025, sef: Hapusrwydd, Cyfeillgarwch, Natur, Tawelwch y Tu Mewn, Diogel, a Chreadigol, yn amlygu'n debyg mewn plant sy'n dod o amgylcheddau trefol â phroffiliau demograffig gwahanol, gan gynnwys crynodiadau uwch o mwy o amddifadedd ac amrywiaeth ieithyddol a diwylliannol. Gallai ymchwil o'r fath ymchwilio i sut mae ymgysylltiad â threftadaeth ddiwylliannol sy'n seiliedig ar le yn addasu i fannau trefol lle gall perthnasoedd plant â natur, y gymuned a'r Gymraeg fod yn wahanol iawn i'r rhai yng nghefn gwlad Ynys Môn.

Yn ogystal, byddai hyn yn rhoi cipolwg gwerthfawr ar raddiadwyedd ac addasrwydd dulliau sy'n ystyriol o drawma ar draws gwahanol gyd-destunau daearyddol a chymdeithasol-economaidd, gan gyfrannu yn y pen draw at ddealltwriaeth fwy cynhwysfawr o sut y gall ymgysylltu â threftadaeth ddiwylliannol greadigol feithrin ymdeimlad o berthyn, hunaniaeth a llesiant i blant ar draws cymunedau amrywiol Cymru.

6. Cyfeiriadau

Addis, S., Brierley-Sollis, T., Jones, V., Hughes, C. (2022). *'Wedi'i Lywio gan Drawma': Adnabod Iaith a Therminoleg Allweddol trwy Adolygiad o'r Llenyddiaeth.*

Hwb ACE Cymru a Straen Trawmatig Cymru. (2022). *Cymru sy'n Ystyriol o Drawma: Dull Cymdeithasol o Ddeall, Atal a Chefnogi Effeithiau Trawma ac Adfyd.*

Gwaed, AJ a Zatorre, RJ (2001). *Intensely pleasurable responses to music correlate with activity in brain regions implicated in reward and emotion.* Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 98, 11818–11823.

Bragg, R., ac Atkins, G. (2016). *A review of nature-based interventions for mental health care.* Natural England Commissioned Reports, Rhif 204.

Brierley-Sollis, T., a Roberts, D. (2024). *Trauma and Trauma-Informed Approaches.* Prifysgol Wrecsam

Building Communities Trust (BCT). (2023). *Resilient Communities: meeting the challenge of being at the margins.*

Cherry, L. (2021). *Conversations that Make a Difference for Children and Young People: Relationship-Focused Practice from the Frontline* (Argraffiad 1af). Routledge.

Cherry, L. (2025). *Weaving a Web of Belonging: Developing a Trauma-Informed Culture for All Children.* Arg. 1af. Llundain: Routledge.

Coholic, D., Schwabe, N. a Lander, K. (2020). *A scoping review of arts-based mindfulness interventions for children and youth.* Child and Adolescent Social Work Journal, 37, 511–526.

Fancourt, D. (2017). *Arts in health: Designing and researching interventions.* Rhydychen ac Efrog Newydd: Gwasg Prifysgol Rhydychen.

Feeney, BC, Cassidy, J., a Ramos-Marcuse, F. (2008). *The Generalization of Attachment Representations to New Social Situations: Predicting Behavior During Initial Interactions With Strangers.* Journal of Personality and Social Psychology. [Ar-lein] 95 (6), 1481–1498.

Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus Gwynedd ac Ynys Môn. (2022). *Asesiad Llesiant Ynys Môn.* [Ar-lein]

McClelland, M. a Tominey, S. (2014). *The Development of Self-Regulation and Executive Function in Young Children.* Washington, DC:

Morton, T. (2019). *Humankind: Solidarity with Nonhuman People.* Llundain: Llyfrau Verso.

Murray, DW, Rosanbalm, K., Christopoulos, C., a Hamoudi, A. (2015). *Self-regulation and toxic stress: Foundations for understanding self-regulation from an applied developmental perspective* (Adroddiad OPRE 2015-21). Washington, DC:

Pearce, O. (2024). [A Journey of Creativity and Connection: Designing and building the Rural Roaming Room, Lle Llais / Public Map Platform](#) [Ar-lein]

Public Map Platform. (2025). [Public Map Platform](#) [Ar-lein]

Rosenberg, MB (2015). *Nonviolent communication : a language of life*. 3ydd argraffiad. Encinitas, California: Puddle Dancer Press.

Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2014). *SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach*. Cyhoeddiad HHS Rhif (SMA) 14-4884. Rockville, Maryland: Substance Abuse and Mental Health Services Administration.

Cyngor Sir Ynys Môn. (2024). [Tackling Poverty Strategic Plan 2024 to 2029](#) [Ar-lein]

Walker, A., Jones, V., a Hopkins, J. (2021). *Ymchwiliad i'r derminoleg a'r dulliau wedi'u llywio gan drawma sy'n cael eu defnyddio gan brosiectau, rhaglenni ac ymyriadau arwyddocaol yng Nghymru*.

Llywodraeth Cymru. (2015). [Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru (2015). [Ar-lein]

Llywodraeth Cymru. (2019). [Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru](#). [Ar-lein]

Woods, M. (2024). *Adnabod a Mynd i'r Afael â Thlodi Gwledig yng Nghymru*. Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru. [Ar-lein]

I gael rhagor o wybodaeth am yr adroddiad hwn, cysylltwch â civic.mission@wrexham.ac.uk

ISBN: 978-1-9195061-2-8

Datganiad Trwydded Prifysgol Wrecsam a Hyb ACE Cymru 2026: Mae'r cyhoeddiad hwn wedi'i drwyddedu o dan Drwydded Ryngwladol Priodoliad Creative Commons 4.0 (CC BY 4.0) Cynhyrchwyd yr adroddiad hwn gan staff ym Mhrifysgol Wrecsam, mewn cydweithrediad â Hyb ACE Cymru a'r Platfform Mapiau Cyhoeddus.